

“ОЗИҚ-ОВҚАТ САНОАТИ СОҲАСИДА ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ВА ИННОВАЦИОН МУҲИТНИНГ ШАКЛЛАНИШИ”

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 16 январдаги "Мамлакатнинг озиқ-овқат хавфсизлигини янада таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПФ-5303-сон Фармони [1], 2019 йил 29 июлдаги “Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини чуқур қайта ишлаш ва озиқ-овқат саноатини янада ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4406-сон ва 2019 йил 16 январдаги “Ёғ-мой тармоғини янада ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар ва соҳани бошқаришда бозор механизмларини жорий этиш тўғрисида”ги ПҚ-4118-сон қарорлари [2,3] озиқ-овқат саноати соҳалари мутахассислари олдига қатор вазифаларни қўйди.

Республикаимизнинг озиқ-овқат саноати таркибига “Ўзбекозиқовқатхолдинг” компанияси, “Ўздонмаҳсулот” компанияси, “Ўзёғмойсаноати” уюшмаси ва хусусий сектордаги ҳамда бошқа шу йўналишидаги 11800 дан ортиқ корхоналар киради. Жумладан, ёғ-мой саноатида – 400 та, мева-сабзавотни қайта ишлашда – 1800 та, гўшт ва сут маҳсулотларини қайта ишлашда – 1150 та, қандолат маҳсулотларини ишлаб чиқаришда – 1300 та.

“Ўзбекозиқовқатхолдинг” компанияси 190 га яқин корхоналар фаолиятини ўзида мужассамлаштирган. Улар мева-сабзавот, гўшт ва сут маҳсулотларини қайта ишлаш, сақлаш, озиқ-овқат, концерва, ўсимлик ёғлари, маргарин, шакар, минерал сутлар, таъм ва қандолатчилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш билан шуғулланадилар. 2019 йил 9 ой якуни билан 6 триллион 200 миллиард сўмлик ёки ўтган йилга нисбатан 135 фоизга кўп маҳсулот ишлаб чиқарди. Бу кўрсаткич йил якунига қадар 9 трлн. сўмни ташкил этиши кўзда тутилган. Экспорт ҳажми 2018 йилнинг мос даврига нисбатан 2 баробарни ёки 64 миллион 100 минг долларни ташкил этиб, белгиланган режа 160 фоизга бажарилган. Бу кўрсаткич ҳам йил якунига қадар 91 млн. долларга етказилиши режалаштирилган. Қиймати 160 миллион 200 минг долларлик 132 та лойиҳа ишга туширилган, шу жумладан 108 миллион 800 минг доллар тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ўзлаштирилган.

“Ўзбекозиқовқатхолдинг”	компанияси	2020	йилда	жами
12 триллион 600 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилади (2019 йилга нисбатан 140%). 120 миллион долларлик маҳсулотлар экспорт қилинади (2019 йилга нисбатан 132%). Қиймати 221 миллион долларлик 38 та лойиҳа, жумладан “Корея мулти фрут” (20 минг тн), “Эгзим агро логистик” (4,4 минг тн), “Саб-Драй” (2,5 минг тн) корхоналарида мева-				

сабзавотни қайта ишлаш, “Меҳнат Агрофирма” корхонасида (6 минг тн.) маргарин ва кунгабоқар ёғи ишлаб чиқариш йўлга қўйилади. Шунингдек, 560 миллиард сўмлик импорт ўрнини босувчи қандолат, сут маҳсулотлари (пишлоқ, сарёғ, йогурт), чой ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш кўзда тутилган. Соҳага камида 170 миллион доллар тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ва халқаро молия институтлари маблағларни жалб қилиш, озиқ-овқат маҳсулотлари импортини оптималлаштириш ҳисобига импорт ҳажмини 2 баробарга қисқартириш ҳамда импорт қийматиغا экспорт ҳажмини етказиш режалаштирилган.

Ҳар бир соҳадаги каби озиқ-овқат саноатида ҳам озиқ-овқат маҳсулотлари билан боғлиқ соҳаларнинг фани, таълими ва ишлаб чиқариши (ташқил этувчилари) самарали ҳамкорлиги бугунги кун талабидир. Чунки инновацион билимлар тўлиқ концентрациялашган интеграциялашув туфайли пайдо бўлган ғоядан бошланувчи илмий-тадқиқот ва амалиётнинг фаол ҳамкорлиги маҳсули, янгиланишларга асосланган тўкин ва фаровон ҳаёт, ижтимоий-иқтисодий юксалишни таъминловчи омилдир.

Тараққиётнинг бугунги босқичи ҳар бир соҳа ютуқларининг тўлақонли мувофиқлаштирилиши ва таҳлилий муаммоларнинг теран англанишига, уларнинг соҳа мутахассислари ҳамкорлигида ҳал этилишига, янги ишланмаларнинг пайдо бўлишига ва интеллектуал мулк кўринишида ҳимояланиб, амалиётда синалиб, инновациялар айланишига ҳамда ички ва ташқи ҳамкорликка, соҳалараро интеграциялашувга замин яратади. Республикамиз ҳудудларида Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилоти (БИМТ) ва Адлия вазирлиги ҳузуридаги интеллектуал мулк агентлигининг 2017 йил 6 октябрда имзоланган Меморандуми асосида бу жараёнларга кўмаклашувчи “Технологиялар ва инновацияларни қўллаб-қувватлаш марказлари” (ТИҚҚМ) сони 15 тадан ортди [4-5].

Юқоридагиларни эътиборга олиб, озиқ-овқат маҳсулотлари билан боғлиқ соҳалар мутахассисларига ижро учун қуйидаги таклифлар киритилади.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019/2020 ўқув йилида Ўзбекистон Республикасининг олий таълим муассасаларига ўқишга қабул қилишнинг давлат буюртмаси параметрлари тўғрисида”ги ПҚ-4359-сон қарори [6], Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 4 ноябрдаги 49-сон ҳамда 16 декабрдаги 68-сон баёнлари топшириғи билан барча олий таълим муассасалари факультетлари, мутахассислик кафедраларига жорий этилган таълим, фан ва ишлаб чиқаришнинг инновацион ҳамкорлигига доир меъёрий ҳужжатлар мажмуаси ва улардан фойдаланиш билан боғлиқ такомиллаштирилган моделнинг (1-расм) ҳамкорликда барқарор ва самарали ишлаши ҳамда ишларнинг мувофиқлаштирилишини таъминлаш:

- инновацион ҳамкорлик моҳияти, уни янада жадаллаштиришга доир вазифалар, кутилаётган натижалар бўйича ҳар бир соҳа ташкил этувчиси мутахассисларига семинар, тренинг ва давра суҳбатлари ўтказиш ҳамда ҳолатни оммавий ахборот воситаларида кенг тарғиб қилиш;

- фан ва олий таълимда, вилоят, туманлар кесимида уларни истиқболли ривожлантиришнинг устувор йўналишларини шакллантириш;

- соҳа инновацион ҳамкорлик кўрсаткичларини жамлаш ва таҳлил қилиш ва ташкил этувчилари кесимида ИТ-технологияларга асосланган назорат тизимини йўлга қўйиш;

- соҳа ташкил этувчилари фойдаланиши учун ИТ-технологиялар тизимида уйғунлашган ҳар йили янгиланувчи корхона ва ташкилотлар “Ягона маълумот банки” ва мос тарзда уларнинг “Муаммоларининг ахборот базаси”ни ҳамда “Намунавий мавзулар рўйхатини” шакллантириш;

- олий таълим муассасаларида илмий-тадқиқотлар бажарилиши, натижадорлиги, тижоратлаштирилишини ва инновацион ҳамкорликни тугал мувофиқлаштирадиган (патентшунос лавозимини ҳам қамраб олган), жамоа штат бирлигига мутаносиб “Илмий бўлим” тузилмаси бўлишига эришиш;

- соҳа ва ихтисосликлар бўйича ИТ-технологиялар асосида илмий ва илмий-педагогик кадрлар базаси, уларнинг илмий даражаси ва унвони, фаоллиги ҳамда самарадорлиги таҳлили билан боғлиқ тизимни шакллантириш;

- олий таълим муассасаларида ИТ-технологиялар асосида соҳа ва ихтисосликлар бўйича ажратилган квотага кўра тайёрланган бакалавр, магистрларни ижтимоий ва иқтисодий секторларга тақсимооти, бўш иш ўринларининг қопланиши ҳамда самарадорлик кўрсаткичлари таҳлилини ташкил этиш;

- соҳа ва ихтисосликларга мос олий таълим мутахассислари, илмий ва илмий-педагогик кадрларни ички ва ташқи интеграциялашув асосида мақсадли тайёрлаш борасида ташкил этувчининг ҳамкорликдаги ишларини тизимлаштириш;

- соҳа илмий-технологик муаммоларига йўналтирилган тўлақонли давлат илмий-техник дастурларини шакллантириш, уларга мавжуд илмий салоҳият ва ёшларнинг жалб этилиши кўламини кенгайтириш.

2. Соҳалар фани ва олий таълими интеграциялашувини янада кучайтириш, ихтисосликлар бўйича инновацион жараёнларни жадаллаштириш мақсадида фан ва олий таълим самарали ҳамкорлигини таъминлаш:

- мавжуд тажрибалар асосида фан ва олий таълим ҳамкорлигида соҳа ва ихтисосликлар муаммоларининг таҳлили амалиётини киритиш (“Ўқув-илмий комплекс” – олий таълим муассасасидаги, “Ўқув-илмий марказ” – фан муассасасидаги уларга ёндош бўлган соҳалар бўйича мавжуд муаммоларга аниқлик киритиш ва уларнинг ечимини топишга йўналтирилган мувофиқлаштирувчи кенгаш фаолиятидир), бу ишлар моҳияти, вазифаси, ёндош соҳа ва ихтисосликлар фани, таълими ва ишлаб чиқаришнинг ички ва ташқи интеграциялашуви, фан ва олий таълим яқдиллигида инновацион

муҳит, инновацион тафаккурни яратиш ҳамда кутилаётган натижалар сингдирилган намунавий устуворликлар мавзуларини шакллантириш;

- соҳа ва ихтисосликлар муаммоларининг таҳлили амалиётини йилда камида бир марта ўтказиш ва унда соҳалар истиқбол йўналишларига аниқлик киритиш, ҳамкорликдаги фундаментал, илмий-амалий изланишларни таҳлил қилиш тизимини жорий этиш;

- фан ва олий таълим муассасаларидаги олий таълимдан кейинги таълим институтлари, илмий Кенгаш ва илмий семинарлар фаолияти, улардаги илмий салоҳият ва унинг самарадорлиги таҳлилин аналга ошириш;

- Халқаро, Республика, олий таълим муассасаси миқёсидаги анжуманлар, семинар, тренинг, давра суҳбатлар, оммавий ахборот воситаларидаги чиқишлар IT-технологияларга асосланган таҳлил тизимини йўлга қўйиш, соҳалар фан ва олий таълим мутахассисларининг яқдиллиги ва фаоллигини таъминлаш;

- таълим узвийлиги ва узлуксизлигини кўзда тутиб, соҳалар ва ихтисосликлар бўйича замонавий фан ва ишлаб чиқариш ютуқлари сингдирилган дарслик, ўқув қўланма ва кўрсатмаларнинг тизимли тайёрланишини таъминлаш;

- мамлакатимиз фан ва олий таълим муассасалари муассислигидаги илмий журналларни жаҳондаги соҳа ва ихтисосликлар етакчи илмий нашрлари даражасига кўтариш билан боғлиқ ишларни жадаллаштириш;

- тегишли давлат ва ҳўжалик органларининг ижтимоий ва иқтисодий муаммоларини ечишга йўналтирилган уйғунлашуви асосида соҳа фани, олий таълим ва ишлаб чиқариши интеграциясини кучайтириш;

- соҳа ва ихтисосликлар бўйича муаммо - илмий ғоя - интеллектуал мулк объекти - инновация каби кетма-кетликдан иборат инновацион муҳитни яратиш ва мавжуд муаммоларнинг шу соҳа фани, олий таълими ҳамда ишлаб чиқариш ҳамкорлигида ечилишини таъминлаш.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 8 февралдаги “Интеллектуал мулк соҳасида давлат бошқарувини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-4168-сон қарори [7] ва унда юклатилган вазифалардан маълумки ихтирочилик (патент) тизими иқтисодий ривожланишнинг кудратли қуролидир. Мамлакатимизда “Технологиялар ва инновацияларни қўллаб-қувватлаш марказлари” (ТИҚҚМ)ни очиш билан боғлиқ олиб борилаётган сиёсатни қўллаб-қувватлаш, ушбу марказлардан соҳа ташкил этувчиларидаги мутахассислар, ёш олимларнинг самарали фойдаланишлари ҳамда жамоавий уйғунлашув асосида қуйидаги вазифаларни амалга ошириши бугунги куннинг талабидир:

- мавжуд тажрибалар асосида ТИҚҚМ намунавий Низомини такомиллаштириш, жамоавий уйғунлашув асосида унинг соҳа ташкил этувчилари интеграциялашувини жадаллаштиришга хизмат қилувчи фаолиятни кучайтириш (2-расм);

- Ўзбекистон Республикасида соҳавий ва ҳудудий ёндашувда ТИҚҚМлар очиш ҳамда уларнинг 2020-2021 йилларда ривожлантириш Концепциясини яратиш;

- интеллектуал мулк соҳадаги умумэтироф этилган халқаро нормаларни имплементация қилиш;

- интеллектуал мулк соҳасида кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш, соҳа мутахассисларини тайёрлаш бўйича ўқув режалар ва дастурларни, ўқув-услубий материал ҳамда қўлланмаларни ишлаб чиқиш;

- интеллектуал мулк объектларининг ягона ва доимий янгиланиб борадиган интеграциялашган маълумотлар базасини яратиш ҳамда жорий этиш;

- ҳудудларда соҳа ташкил этувчиларининг интеграциялашувини ихтирочилар, рационализаторлар, бизнес-жамоалар, таълим ва илм ёшларига махсус ахборотлар базаси, бошқа ахборот ресурслардан фойдаланишни ўргатувчи конференциялар, таълим семинарлари, тренинг ва давра суҳбатларини ўтказиш хизматларини кўрсатувчи ахборот майдончалари, яъни ТИҚҚМлар орқали эришиш;

- ривожланган мамлакатлар тажрибасидан келиб чиққан ҳолда ТИҚҚМлар орқали аҳоли турли қатламларидан иборат барча фойдаланувчиларга кўрсатиладиган тўловсиз ва тўловли, асосий ва қўшимча хизматлар рўйхатини шакллантириш ҳамда тизимлаштириш.

- ижтимоий ва иқтисодий секторларда соҳадаги интеграциялашув билан билимлар концентрациялашувига эришиш, оригинал ихтироларнинг ворисийлик асосида намоён бўлишига ҳамда “илм орқали билим” тамойили қонуниятига кўра ривожланиб, инновация даражасига кўтарилишига шарт-шароит яратиш;

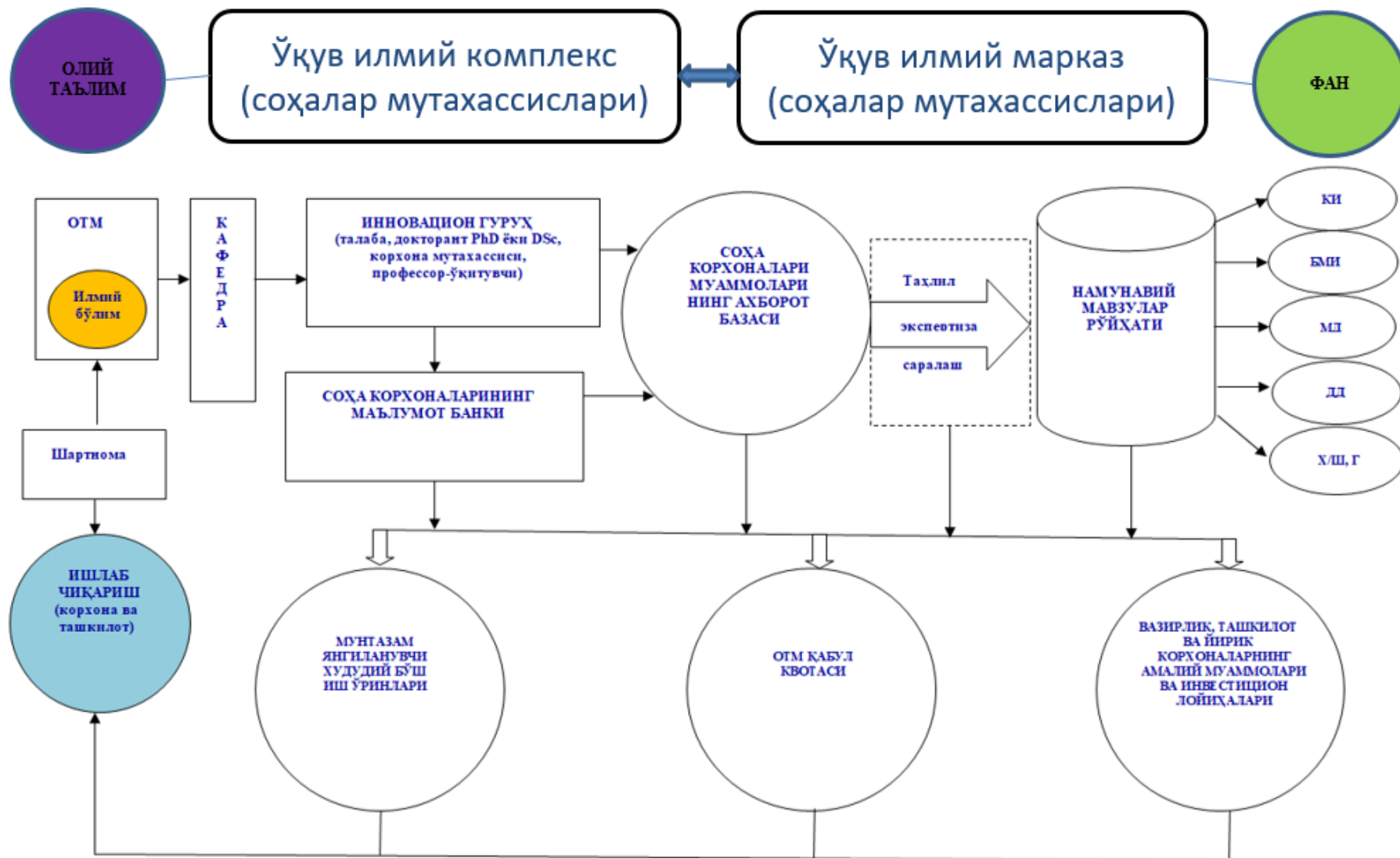
- жамиятда интеллектуал тафаккурни юксалтириш, интеллектуал мулк объектларига бўлган ҳуқуққа нисбатан ҳурмат маданиятини шакллантириш.

4. Соҳа бўйича давлат ва хўжалик органлари, мос етакчи фан ва олий таълим муассасалари ҳамда бизнес жамоатчилиги жамоавий уйғунлашуви билан ҳудудий инновацион кластерларни ривожлантиришга оид тизимли ишларни амалга ошириш, соҳа корхоналарининг кооперациялашувини таъминлайдиган ҳудудий кластерларнинг шакллантирилишига эришиш ҳамда ҳудудларнинг тезкор юксалишига замин яратиш.

Хулоса қилиб айтганда, тараққиётнинг бугуни фан, олий таълим ва ишлаб чиқариш ҳамкорлиги соҳа юксалишини таъминловчи, бир-бирига боғлиқ бўлган ҳаётий босқич эканлигини исботлади. Самарали ҳамкорликка хизмат қилувчи янги тузилмаларни шакллантириш ва мунтазам мониторинг олиб бориш бугунги кун талабидир. Соҳалар ташкил этувчиларининг интеграциялашуви, инновацион муҳит, муаммоларнинг теран англаниши, уларни ечишга ижодий ёндашув, ғояларнинг пайдо бўлиши, интеллектуал мулк объектларининг шаклланиши ва ҳимояланиши, тижоратлаштирилиши ҳамда инновациялар даражасига кўтарилиб, ижтимоий-иқтисодий секторларга жорий этилишини

таъминлайди. Қолаверса, соҳадаги ўзаро манфаатли ички кооперациянинг тўлақонли шакллантирилиши ташқи кооперацияга ҳамда кластерли ривожланишга ўтишига замин яратади.

*Фарҳод Раҳимов, техника фанлари доктори,
Ботир Усмонов, техника фанлари номзоди,
Одилжон Ўсаров, вазирлик бўлим бошлиғи.*

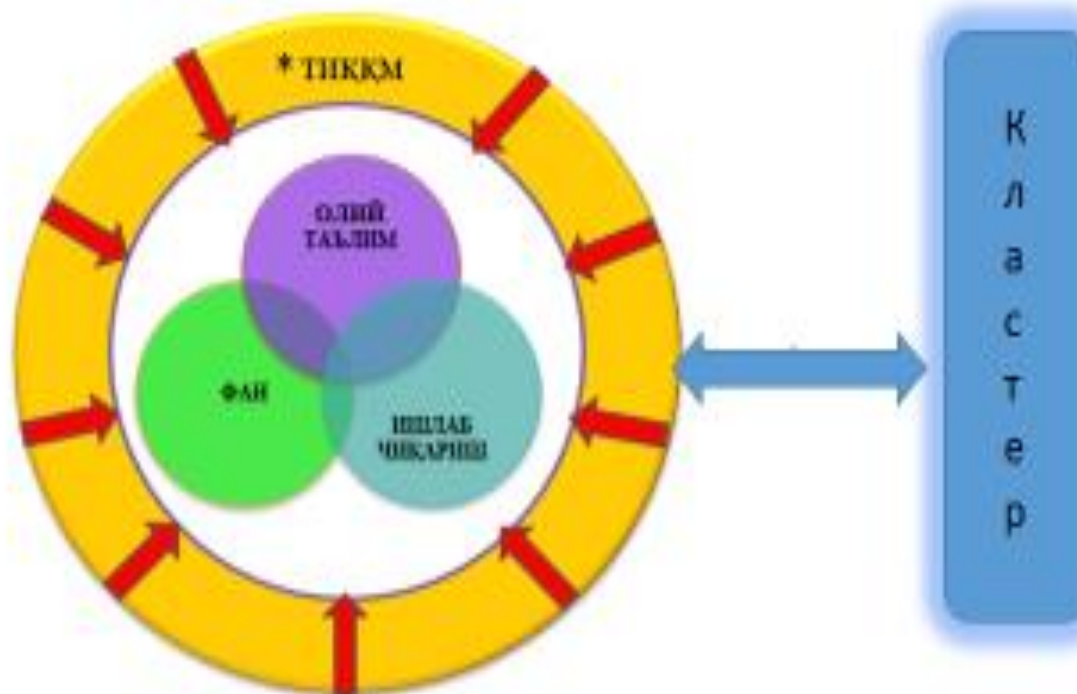
1-шакл. Фан, олий таълим ва ишлаб чиқариш инновацион ҳамкорлигининг такомиллаштирилган замонавий модели.

ОЗИҚ-ОВҚАТ САНОАТИ

СОҲАЛАРАРО ИЧКИ ВА ТАШҚИ ИНТЕГРАЦИЯ

КОРХОНА ВА ТАШКИЛОТЛАР
ЯГОНА МАЪЛУМОТ БАНКИ

КОРХОНА ВА ТАШКИЛОТЛАР
МУАММОЛАРИ ЯГОНА
АХБОРОТ БАЗАСИ

2-шакл. Фан, олий таълим ва ишлаб чиқаришнинг “Технологиялар ва инновацияларни қўллаб-қувватлаш марказлари” билан интеграциялашуви ҳамда кластерларга ўтиш.